

Horyzonty Polityki
2020, Vol. 11, N° 35

Edytorial

W okresie światowych konfliktów – władza polityczna w pierwszej połowie XX stulecia

Pierwsza połowa dwudziestego wieku przyniosła światu dwa konflikty o zasięgu globalnym oraz ludobójstwo na bezprecedensową skalę. Był to w znacznej mierze okres zdominowany zarówno w zakresie refleksji politycznej, jak i polityczno-prawnej praktyki, przez różne formy militarizmu, totalizmu i autorytaryzmu, często o zabarwieniu nacjonalistycznym czy nawet rasistowskim. Pojawienie się na scenie intelektualnej i politycznej nurtów takich jak bolszewizm, faszyzm czy nazizm odcisnęło się złowieszczym śladem na dziejach Europy i świata. Wszelkie próby zrozumienia, jak mogło dojść do zbrodni państwowych na niespotykaną wcześniej skalę w okresie, w którym wciąż żywy był optymizm poznawczo-społeczny pozytywizmu, wymagają uwzględnienia analizy z perspektywy historii idei politycznych.

Choć historia ludzkości przepełniona jest niezliczoną liczbą konfliktów zbrojnych, które niosły z sobą niebywałe cierpienia, ogromne liczby ofiar śmiertelnych, jak i tłumy trwale okaleczonych fizycznie i psychicznie, to nawet na tym tle największe w dziejach świata konflikty zbrojne dwudziestego stulecia są wydarzeniami bezprecedensowymi. Szczególnie to, do czego doszło w okresie II wojny światowej, w samym centrum cywilizacji zachodnioeuropejskiej, wciąż rodzi zdumienie i niedowierzanie. Jednym ze skutków okrucieństw II wojny światowej były i są próby budowania międzynarodowych gwarancji i systemu środków prewencyjnych, które miałyby w przyszłości nie dopuścić do powtórzenia się koszmaru tamtych lat. Z kolei

naukowcy i filozofowie podejmują trud na rzecz zrozumienia przyczyn i mechanizmów procesów społecznych, politycznych i psychologicznych, które umożliwiły powstanie i funkcjonowanie systemów, tak dalece antyhumanitarnych, że wręcz zbrodniczych w swej istocie. Tym, co szczególnie uderzające, to fakt, że systemy autorytarno-totalitarne nie były zwykłym efektem jakiegoś antyintelektualnego buntu mas – do elit tych ruchów jakże często przynależeli wybitni filozofowie (np. M. Heidegger) czy też prawnicy (np. C. Schmitt). Zrozumienie różnorodnych aspektów tamtego okresu intelektualnego może być również pomocne w naszych czasach, gdy obserwujemy coraz częstsze przypadki odżywiania tendencji nacjonalistycznych i autorytarnych w naszym kręgu kulturowym.

Pierwsza połowa dwudziestego stulecia była również okresem o szczególnym znaczeniu dla Polaków – po stu dwudziestu trzech latach odzyskałiśmy niepodległość. Powrót Polski na mapę Europy rzucił inne światło na dotychczasowe koncepcje społeczno-polityczne, a także postawił nowe wyzwania przed polskimi elitami politycznymi i intelektualnymi. Jednym z najpoważniejszych wyzwań, i to od kilku stuleci, była tak zwana kwestia chłopska. Refleksja nad tym zagadnieniem doprowadziła pod koniec dziewiętnastego stulecia do zrodzenia się idei dwóch narodów – szlacheckiego i chłopskiego. Będzie do miała daleko idące konsekwencje dla krystalizującej się wizji nowoczesnej tożsamości kulturowo-politycznej narodu polskiego.

Okres II Rzeczypospolitej zaowocował również pojawieniem się w polskiej myśli politycznej zagadnień typowych dla refleksji europejskiej tamtej doby. Nie uniknęliśmy zakwestionowania procedur i systemu demokratycznego oraz wprowadzenia rozwiązań autorytarnych. Kwestia stosunku do demokracji i autorytaryzmu (tak bardzo obcego polskiej historii i polskiemu archetypowi kultury politycznej) stała się jednym z najistotniejszych zagadnień polskiej dyskusji politycznej po 1926 roku.

Wit Pasierbek
Piotr Świercz
redaktorzy tematyczni numeru